

De wereld en Europa

Met verbijstering keken politieke commentatoren en politici naar de massale demonstraties rond de vorige WTO-top in Seattle in 1999. Het geweld van enkele demonstranten moet natuurlijk sterk worden afgekeurd, maar toch ging er van de demonstraties ook iets inspirerend uit, vinden Lousewies van der Laan en Herman Beun.

Burgers die het om meer invloed opnemen tegen de macht van regeringen en grote multinationals, dat moet elke

rechtgeaarde sociaal-liberaal aanspreken. Liberalen kijken immers vanouds met gemengde gevoelens naar gezagsdragers. Een manier om te voorkomen dat die hun bevoegdheden misbruiken is ervoor te zorgen dat ze slechts een beperkte periode gelden, controleerbaar zijn en kunnen worden teruggeëist bij misbruik. En dat is nu juist wat ontbreekt in de internationale, globaliserende wereld van vandaag. Steeds meer besluiten vallen waar burgers geen invloed hebben. De Europese Unie en haar Raad van Ministers zijn typische organisaties die grotendeels buiten democratische controle vallen. De Raad beslist over de ruim 35% EU-begroting voor landbouw zonder dat het Europees Parlement invloed heeft.

Vergelijkbaar zijn de besluiten die mondiaal (WTO, G8 en andere

quasi-non-gouvernementele organisaties (ngo's)) worden genomen en rechtstreeks invloed hebben op het dagelijks leven van gewone burgers. Dat de demonstranten in Seattle hun stem wilden laten horen was niet zonder reden, ook al zijn hun voorstellen doorgaans onrealistisch en ongewenst. De echte uitdaging voor sociaal-liberalen is de pogingen te omar-

Lousewies van der Laan

men van landen tot meer regionale en mondiale samenwerking zonder veronachtzaming van de basisvoorwaarden van democratie. We kunnen de demonstranten dankbaar zijn dat zij de aandacht van media en publiek hebben gevestigd op het doorgaans schimmige internationale besluitvormingsproces.

Cosmetica

Aan het begin van de 21ste eeuw moeten liberalen zich vooral

Lousewies van der Laan is fractievoorzitter van D66 in het Europees Parlement, Herman Beun is haar beleidsmedewerker.

door Lousewies van der Laan en Herman Beun

afvragen hoe zij kunnen bijdragen aan globalisering zonder dat dit ten koste gaat van het liberale gedachtegoed. Liberalisering van de wereldhandel

zorgt niet alleen voor economische vooruitgang maar brengt mensen ook steeds intensiever met elkaar in contact. Hoe kan Indonesië nog haar eigen bevolking voorhouden dat mensenrechten niet worden geschonden als CNN deze schendingen dagelijks in beeld brengt? Daartegenover staat weer de Russische boer die zijn rundvles niet kan verkopen omdat de EU er als 'humanitaire hulp' vlees dumpst. Of de dierenwelzijnsorganisatie die het niet lukt een wettelijk verbod te krijgen van cosmeticatesten op dieren omdat de WTO dit een oneigenlijke handelsbarrière vindt.

Hoe men met zulke vraagstukken omgaat hangt af van opvattingen over macht, de regulerende rol van de overheid en manieren om economische excessen op te vangen. Kans dus voor een onderscheid tussen de economische en sociale liberale stroming.

Politiek dier

Zoals alle liberale partijen is D66 voorstander dat individuen zelf kunnen kiezen, en economische keuzes horen daarbij. Maar conform Aristoteles' visie op de mens als 'zoon politikon' (politiek of sociaal dier), onderkennen sociaal-liberalen dat de sociale omgeving daarbij een belangrijke rol speelt. Niet alleen omdat je zaken als gezondheidszorg, onderwijs en veiligheid met zijn allen makkelijker regelt maar ook omdat sociale verbanden een intrinsieke waarde hebben. Onze hoogst individuele waarden en normen zijn niet uit de lucht gevallen, maar konden alleen ontstaan in samenwerking met anderen. Onze sociale omgeving heeft een enorme invloed op onze individuele keuzes en voorkeuren, en andersom. Vrijheid valt niet los te koppelen van verantwoordelijkheid. Wie individuen, en hun recht op vrijheid, serieus neemt moet hen aanvaarden als redelijke individuen die invloed hebben op leven en omgeving.

Corporate monopoly

Dit heeft belangrijke consequenties voor onze ideeën over politiek en globalisering. Accepteren dat individuen in vrijheid verantwoordelijkheid dragen impliceert dat de samenleving wordt opgebouwd vanuit individuele voorkeuren. Macht moet van beneden naar boven (bottom-up) worden verdeeld, niet top-down vanuit centralistische overheden of *corporate monopolies*. Sociaal-liberalen delen Karl Poppers stellingname tegen social engineering: sociale waarden en solidariteit mogen niet worden opgedrongen aan mensen zonder hun instemming en betrokkenheid. Duidelijk is dat de relatie tussen overheid en burger tweerichtingsverkeer

wordt, zoals het een echte relatie betaamt. Dit in tegenstelling tot het eenrichtingsverkeer bij anderen (economisch liberalen, socialisten, groenen), die de staat resp. het bedrijfsleven zien als vijand van het individu of alwetende verdediger van een maatschappijopvatting. Met zulke maatschappijvisies is het niet moeilijk te ontwaarden in een vorm die individuen aanmoedigt te profiteren van de maatschappij, of autoritair ieder individualisme te smoren in uniformiteit en bureaucratie.

Oermenselijke behoefte

Hoe zien sociaal-liberalen de globalisering? Allereerst als keuze. Het historisch-materialisme is zo dood als Marx en er is geen reden om het neoliberalisme weer tot leven te wekken door te roepen dat de economie allesbepalend is, en globalisering een onvermijdelijke historische uitkomst. Als wij globalisering slecht vinden, moeten we haar stoppen. Ik zie globalisering echter als een goede zaak. Globalisering is niet meer dan het resultaat van een oermenselijke behoefte: aan sociale interactie - maar dan mondiaal. Ze appelleert aan de drang naar nieuwe ervaringen die alle mensen gemeen hebben, verstedelijkte westerlingen en jager-verzamelaars in Papoea-Nieuw Guinea. Het zou buitengewoon paternalistisch zijn om dat aan iemand te willen onthouden.

Dit betekent niet dat bij de huidige globalisering geen vraagtekens geplaatst kunnen worden. Die globalisering lijkt meer gedreven door economische belangen dan vrije keuze. Die twee worden vaak verward. Economisch-liberalen voeren vaak aan dat marktliberalisering goed is voor ontwikkelingslanden omdat de daarmee gegenereerde welvaart vanzelf ruimte schept voor meer 'luxe', zoals democratie en sociale rechtvaardigheid ('Zuerst das Fressen, dann die Moral'). Deze opvatting wordt niet gestaafd door feitelijke waarnemingen. Wereldwijd en historisch vergelijkend onderzoek duiden eerder op het tegengestelde: bijna alle landen die als stabiele democratieën te boek staan hadden de belangrijkste stappen naar democratisering al gedaan ruim voordat ze moderne welvaartsstaten werden. En geen land waar economische modernisering voorafging aan de vestiging van democratie is er tot dusver in geslaagd zich te ontwikkelen tot een stabiele democratie (Rusland, China). Democratie leidt dus tot welvaart en niet andersom.

Het tempo waarin globalisering veranderingen oplegt ligt vaak veel hoger dan de snelheid waarmee een samenleving ze kan verwerken en accepteren. Individuen blijven dan achter, zonder werk of afzetmarkten en in een vernielde omgeving - omdat ze geen invloed hadden.

Zeggenschap

De uitdaging om individuen hun zeggenschap terug te geven is tweeledig. Individuen kunnen geen invloed uitoefenen op mondiale processen, maar die zijn ook gespeend van traditionele democratische controle via parlementen. In de eerste plaats zijn de besluitvormingsprocessen niet transparant. Het klassieke voorbeeld is de Europese Raad van Ministers, die nog steeds geen notulen of stemverhoudingen publiceert. Ten tweede hebben nationale parlementen de neiging zich zo te verliezen in de nationale politiek dat ze nauwelijks tijd besteden aan de ingewikkelde en ondoorzichtige besluitvormingsprocessen in ver verwijderde instellingen. Daarbij hebben ze, niet ten onrechte, het gevoel dat het voor individuele landen heel moeilijk is om beslissingen te beïnvloeden. En aangezien kiezers en nationale pers, meestal

bepalend voor de politieke agenda, weinig geneigd zijn om inspanningen op internationaal vlak naar waarde te schatten, heeft het voor politici weinig zin daaraan veel aandacht te besteden. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat de feitelijke beslistmacht wegglipte uit de handen van parlementen en terecht kwam bij internationale instellingen.

Ronduit bizar

Het is duidelijk dat de democratische controle en publieke verantwoording meer nodig zijn naarmate een instelling direct invloed heeft op het leven van mensen. Zo is directe controle op beslissingen van de VN-Algemene Vergadering minder dringend dan op die van de Europese Raad van Ministers. Het Europees landbouwbeleid is daar onderworpen aan meerderheidsbesluitvorming, wat betekent dat vijf, zes landen kunnen worden weggestemd zonder controle van het nationale of Europese Parlement. Het is ronduit bizar dat regeringen bereid waren om zo soevereiniteit af te staan. De prijs die zij daar, zowel financieel als politiek, voor betalen is dan ook hoog, bijvoorbeeld als de Commissie besluit om gezonde koeien te slachten om de rundvleesprijzen te beschermen.

Hoe kunnen we deze ontwikkelingen stopzetten, zonder het vele goede teniet te doen? De ervaring leert dat we een aantal stappen voor een minimale democratische controle vrij makkelijk kunnen zetten.

Sleetsse actoren

Voor enige vorm van controle door burgers, ngo's en nationale parlementen is er allereerst behoefte aan basisinformatie: wat staat er op de agenda, wanneer worden welke teksten aangenomen. Ten tweede moeten parlementen, ngo's en de pers druk uitoefenen op supranationale organisaties en hun leden om beslissingen uit te leggen. Als derde moeten de besluitvormingsprocessen eenvoudiger en toegankelijker worden, en tenslotte moet ook de publieke aanspreekbaarheid en participatie door politici verbeteren.

Toen Fukuyama 'het einde van de geschiedenis' aankondigde omdat het kapitalisme zegevierde over het communisme, verwachtten sommigen hier ook het antwoord hoe we onze samenleving moeten inrichten. De wanhopige zoektocht van linkse partijen om het marktdenken te incorporeren (de Derde Weg) is illustratief. Het debat over het best toepasbare model is zeker nog zo levend als 120 geleden, toen John Stuart Mill *On Liberty* publiceerde. Alleen de actoren zijn sleets geworden. Voor sociaal-liberalen is de uitdaging groter dan ooit.

Een goed begin is het individu controle te geven en te laten houden over zijn eigen leven. Anderen, of het nu hun regering is, een grote corporatie of een drugssyndicaat, mogen niet de kans krijgen om in hun plaats beslissingen te nemen. Deze machtscontrole moet institutioneel stevig verankerd worden, met goede voorlichting, een geïnformeerde onafhankelijke pers en openheid van besluitvorming en informatie. Dit zijn voorwaarden voor een sterke democratie waar het individu zeggenschap behoudt over zijn eigen leven en verantwoordelijkheid neemt voor de samenleving. En dat is de echte sociaal-liberale visie voor een toekomst mét globalisering. ♦